

XVI. YÜZYILDA ACLUN ŞEHİRİ VE KASABALARININ NÜFUSU*

Ünal TAŞKIN**

ÖZET

Bugün Ürdün devleti sınırları içerisinde yer alan Aclun, denizden yüksekliği 1000 m olan bir yerleşim yeridir. Coğrafi olarak batıda Gavr, doğuda Suriye Çölü (Hamad) kuzeyde Yermuk ve güneyde ise Vadi-i Zerka ile çevrilidir. Bugün Ürdün'ün İrbid iline bağlı bir yerleşim yeridir.

Aclun, Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sonucu Osmanlı topraklarına katılmış ve Şam eyaletine bağlı bir sancak olarak teşkilatlandırılmıştır. Özellikle haçlılara karşı savunma hatlarından biri olarak düşünüldüğünden, Eyyubiler devrinde burada bir kale inşa edilmiş ve bu sebepten Kalatü'l-Aclun olarak da anılmıştır. Memlûklular devrinde bir sürgün yeri olarak kullanılan Aclun, zamanla gelişerek, Şam ve Irak güzergâhında önemli geçiş noktalarından biri haline gelmiştir. Osmanlılar devrinde ise Şam hacılarının kullandığı yollardan biridir. Hatta o devirde bölgenin sancakbeyinin, bu hacıların yol güvenliğini sağlamak gibi bir sorumluluğu da bulunmaktadır. Aclun şehrinde birtakım ekonomik faaliyetler yapılmaktaydı. Şehirde pazar kuruluyor ve ürünler burada sunuluyordu. Şehirdeki birtakım emlak ise Mısır'daki Sultan Berkuk vakfına tahsis edilmişti.

XVI. Yüzyılda bölgenin küçük şehirlerinden biri olan Aclun, idari bakımdan 8 nahiyeden oluşmaktaydı. Nüfus olarak da kalabalık bir merkez olma özelliğinden yoksun olan Aclun şehrinde, genel itibariyle Müslümanlar meskûn iken az da olsa bir Hıristiyan cemaatinden bahsetmek mümkündür.

Bu çalışmada tahrir defterlerine göre XVI. yüzyılda Aclun şehrinin kasabaları, mahalleleri ve nüfusu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aclun, Mahalle, Nüfus

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Adıyaman Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, El-mek: drutaskin@gmail.com

THE POPULATION OF AJLUN AND AJLUN'S TOWNSHIP IN THE SIXTEENTH CENTURY

ABSTRACT

Locating in the borders of Jordan today, Ajlun is a city which has an altitude of 1000 meters. Geographically it is surrounded with Gavr in the West, Syria desert (Hamad) in the east, Yermuk in the North and Vadi-i Zerka in the South. Today it is an accomodation unit connected to the city of Irbit of Jordan.

Ajlun came under the rule of Ottoman as a result of Egypt expedition and was rationalized as a sanjak connected to province of Damascus. As it was considered as a defence line against crusaders, a castle was built there in the era of Ayyubids and because of this reason it was also called Kalatu'l-Aclun. Used as a detention colony in the era of Mamelukes, Ajlun became one of the important transition point in the route of Damascus and Iraq by developing in time. It was a route for Damascus pilgrims in the era of Ottoman. Even in that era the governer of sanjak had the responsibility of maintaining the road safety of those pilgrims. In Ajlun several economic activities were carried out. In the city open bazaar was set up and the goods were presented there. Several properties in the city were allocated to Sultan Berkuk foundation.

Being one one of the small cities of the area in the 16th century, Aclun was constituted of 8 nahiye. Lacking of the feature of being crowded in terms of population, Ajlun hosted Muslims generally while it was also possible to mention a small community of Christians.

In this work township, districts and population of the city in the 16th century are tried to be detected according to the Tahrir defters.

Key Words: Ajlun, districts, population

Giriş

Tahrir defterlerinde verilerin incelenmesi, Osmanlı malî, idarî, iktisadî ve nüfus tarihi hakkında bilgiler elde edileceğinden büyük önem taşımaktadır. Zira bu defterler sayesinde XVI. yüzyıl Osmanlı eyalet ve sancaklarının gelir kaynakları, idarî bölümleri ve idarî bölümlerin her birinde yaşayan yetişkin erkek nüfusu hakkında bilgi sahibi olabilmekteyiz. Biz bu çalışmamızda tahrir defterlerine dayanarak Osmanlı Devleti'nin sancaklarından biri olan Aclun'daki kasabaların yetişkin erkek nüfusunu tespit etmeye çalışacağız.

Çalışmamızın temel kaynaklarını Aclun sancağının tahrir sonuçlarını içeren üç mufassal defter oluşturmaktadır. Bu defterlerden ilki Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tapu Tahrir Tasnifi'nde bulunan 970 numaralı defterdir. Defter oldukça zarar görmüş bir durumdadır ve 128 sayfadan ibarettir. Defterin herhangi bir yerinde ait olduğu yıla dair kayıt yoktur. Fakat kanunnamesinden anlaşıldığı kadarıyla XVI. yüzyılın ilk yarısına ait olmalıdır. Zira kanunnamede, 1548 yılında kaldırılan adet-i devre ve himaye gibi vergilerin tahsil zamanları yazılmıştır¹. Bu sebepten defterin,

¹BOA, TD, 970, s. 2.

1536 yılı tahrir sonuçlarını içeren defter olması kuvvetle muhtemeldir. Bu defter daha evvel M. Adnan Bakhit ve Nuvfan Reça el-Hamud tarafından neşredilmiştir².

İkinci defterimiz Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tapu Tahrir Tasnifi'nde 266 numarayla kayıtlı mufassal defterdir. 1548 yılı tahrir kayıtlarını içeren defterin kâtipleri, Kâtip Derviş ve Kâtip Ahmed'dir³. Defter sonradan numaralandırılmış olup 187 sayfadan ibarettir. Çalışmamıza kaynaklık eden son defter ise Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime Arşivi'nde olan 185 numaralı defterdir. 1595 yılı tahrir kayıtlarını içeren defter, varak usulü numaralandırılmıştır ve 103 varaktır⁴.

Osmanlı Ortadoğu şehirleri hakkında bugüne kadar muhtelif çalışmalar yapılmış olmakla birlikte doğrudan Aclun sancağı ile ilgili bir çalışma bulunmamaktadır. Bu sebepten yukarıdaki kaynaklardan hareketle Aclun sancağının XVI. yüzyıldaki nüfus özelliklerinin aydınlatılması, daha evvel bu alanda yapılmış çalışmalara katkı olacağından ayrıca önemlidir.

Aclun Sancağının İdari Durumu ve Taksimatı

Dört halife devrinde Müslümanların eline geçen Aclun'da Selahaddin Eyyubi tarafından Haçlıların hücumlarına karşı koymak amacıyla bir kale inşa ettirildi. Bu sebepten şehir daha sonraları Kalatü'l-Aclun olarak anılmaya başlandı. Memluklar devrinde daha ziyade merkezdeki siyasi rakiplerin sürgün edildiği bir yer oldu. Moğol istilasından sonra tahrip edilen kalesi, daha sonra genişletilerek yeniden inşa edildi ve Şam ticaret yolunun uğrak yerlerinden biri haline geldi⁵. Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi sonucunda Osmanlı topraklarına katılan Aclun, yeni kurulan Arab (Şam) Beylerbeyliği'nin bir parçası haline getirildi. Ancak Şam Beylerbeyliği'nin ilk idarî taksimatını gösteren arşiv belgesinde Aclun sancak olarak kaydedilmemiştir⁶. Aclun, Osmanlı yönetim kademesinde sancak olarak ilk defa Salt ile birlikte yazılmıştır⁷.

Aclun sancağı ile ilgili elimizdeki ilk tahrir kayıtları ise, içindeki kayıtlardan anlaşıldığı kadarıyla 1536 yılına aittir. Bu zamanda sancağın Aclun, Salt, Kerek, Gavr, Şevbek, Vadi-i Musa, Cebel Hamide ve Alan olmak sekiz nahiyesi vardı. Fakat defterde köyler kaydedilirken tabi-i Kûre, tabi-i Beni Alvan, tabi-i Beni Vahdan gibi ifadeler kullanılmıştır. Yine Gavr nahiyesi hem Salt ile birlikte yazılmış hem de Kerek'e tabi olduğu kaydedilmiştir. Bu durumda bölgede idarî yapının o yıllarda tam olarak oturtulmadığını söyleyebiliriz.

1548 yılında sancağın nahiye sayısı yine sekizdir. Bu nahiyeler Aclun, Beni Alvan, Kûre, Gavr, Salt, Kerek, Cibal Kerek ve Şevbek'tir. Bunların yanı sıra Aclun, Salt, Alan ve Kerek sancağın kasabaları olarak göze çarpmaktadır. 1595 yılında da bu idari yapının aynen devam ettirildiğini görmekteyiz.

Nüfus

Tahrir defterlerinde, aile fertlerinin isimleri tek tek belirtilmediği için bir hanede kaç kişinin bulunduğunu tespit etmek mümkün değildir. Çünkü devletin tuttuğu tahrir kayıtları malî kaygılarla hazırlandığından, vergiye esas olan haneler yazılmıştır. Hane veya nefer rakamları tespit edilirken sadece vergi verecek nüfus esas alındığından⁸, nüfusa ait verileri değerlendirmek veya en azından nüfusu tahmin edebilmek için birkaç yol uygulanmaktadır. Genelde kabul gören görüş ise Ö. Lütfi Barkan'ın hane karşılığı olarak kabul ettiği 5 kişilik nüfusun merkeze alınarak hesaplama

² M. Adnan Bakhit- Nuvfan Reça el-Hamud, *Defter-i Mufassal Liva-i Aclun Tapu Defteri be-rakam 970*, Amman, 1989.

³ BOA, TD, 266, s. 9.

⁴ TKA, TD, 185.

⁵ İdris Bostan, "Aclun", *DİA*, I, İstanbul, 1988, s. 327.

⁶ Enver Çakar, "XVI. Yüzyılda Şam Beylerbeyliğinin İdarî Taksimatı", *FÜSBD*, 31/1, Elazığ, 2003, s. 361.

⁷ BOA, TD, 998, s. 292.

⁸ Orhan Kılıç, *XVI. Yüzyılda Adilcevaz ve Ahlat (1534-1605)*, Ankara, 1999, s.136.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

yapılmasıdır. Fakat bu katsayıyı az bularak 7 katsayısını kullananlar olduğu gibi, bu katsayının daha az olması gerektiğini savunanlarda vardır⁹. Osmanlı Devleti'nin coğrafyası ele alındığında farklı sancaklarda değişik rakamların esas alınarak hesaplama yapıldığını biliyoruz¹⁰. Dolayısıyla bir bölgedeki nüfusu tahminî olarak tespit edebilmek için, yöresel bir takım özellikler göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Biz de genel teamülden hareketle Barkan'ın önerdiği 5 katsayısını esas alarak Aclun sancağındaki kasabaların nüfusunu tahminî olarak hesaplayacağız.

Defterlerde hane olarak yazılan fakat vergi mükellefi olmayanlar da mevcuttur. İmam, müezzin, hatip, seyyid ve şerifler bu gruptandır. Bunların yanı sıra ama, pir-i fani gibi kaydedilen kişiler de fert olarak yazıldıklarından, hesaplama yapılırken bunların da mücerredler gibi herhangi bir katsayıyla çarpılmasına gerek yoktur.

Şehir Nüfusu ve Kasabalar

Şehir ve kasaba genel olarak ticarî ve sınaî faaliyetlerin geliştiği, pazar ekonomisinin olduğu yerleri ifade eder. Osmanlı şehri tanımlanırken *cuma kılınur* ve *bazarı durur* olarak ifade edilir¹¹. Kasabalar ise genelde nahiye olarak adlandırılan, köyden biraz büyük ve birkaç mescidi ile mahalleleri olan yerlerdir. Bunlar uygulamada şehir gibi muamele görür ve köylerden ayrı tutulurdu¹². Bu farklılığın temel nedeni devlete karşı olan sorumluluklarıydı. Şehir veya kasabadakiler, köylüler gibi toprak sahibi olmadıklarından toprağa dayalı birtakım şahsi vergilerden muaflardı. Ancak toprak sahibi olanlar bunun dışında tutulurdu¹³.

Tahrir defterlerine göre Aclun sancağının beş kasabası bulunuyordu. Kerek ve Şevbek dışındaki kasabaların mahalleleri de vardı. Sancaktaki merkezlerin XVI. yüzyıldaki nüfus değişimi Tablo-1'de verilmiştir.

⁹ Nejat Göyünç, "Hâne Deyimi Hakkında", *İÜFTD*, XXXII, 1979, s. 332.

¹⁰ Sancaklardaki değişim için bkz. Nejat Göyünç, "Hâne", *DİA*, XV, İstanbul, 1997, s. 552-553.

¹¹ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Devrinde Sinop*, Isparta, 2008, s. 99.

¹² Tuncer Baykara, "Kasaba", *DİA*, XXIV, İstanbul, 2001, s. 525.

¹³ Feridun M. Emecen, "Osmanlılar'da Yerleşik Hayat Şehirliler ve Köylüler", *Osmanlı*, IV, Ankara, 1999, s. 92.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

Tablo-1: Aclun Şehri ve Kasabalarındaki Yetişkin Erkek Nüfusu (1536-1595)

Mahalle Adı/ Cemaat Adı	1536			1548			1595		
	H	M	İ	H	M	İ	H	M	İ
Aclun									
Mahalle-i 'Arrak	35			84			50	1	
Mahalle-i Adar'a	44	3	2	86	4	2	74	8	
<i>Cemaat-i Nasara</i>							5		
Mahalle-i Ma'ac	70	1	2	86	5	4	90	14	
<i>Cemaat-i Nasara</i>	9								
Mahalle-i Bassa	48	5	2	84	4	1	93	5	2
<i>Cemaat-i Nasara</i>				10			16		
	206	9	6	350	13	7	328	28	2
Salt									
Mahalle-i Avamil	73	2	2	99	23	1	26	4	1
<i>Cemaat-i Nasara</i>							4		
Mahalle-i Ekrad	65	8	2	126			13	1	
<i>Merdan-i Kal'a</i>	6			5					
<i>Cemaat-i Nasara</i>	10			21			21		
	154	10	4	251	23	1	64	5	1
Alan									
Mahalle-i Kadı	57	1	1	57	1	1	58		
Mahalle-i Salih b. Hamid	55	1		55	1		55		
Mahalle-i Muhammed b. Salih	80	2	2	80	2	2	70		
Mahalle-i Abdullah	92	1	1	92	1	1	87		
	284	5	4	284	5	4	270		
Kerek									
Nefs-i Kerek	64		2	78	2		78	2	
<i>Cemaat-i Nasara</i>	118			103	8		103	8	
	182		2	181	10		181	10	
Şevbek									
Nefs-i Şevbek	145	16	2	165			65		
<i>Cemaat-i Nasara</i>	11			5			5		
	156	16	2	170			70		
Genel Toplam	982	40	18	1.236	51	12	913	43	3

Aclun şehrinde ve kasabalarında 1536 yılında 982 hane, 40 mücerred, 18 imam; 1548 yılında 1.236 hane, 51 mücerred, 12 imam ve 1595 yılında ise 913 hane, 43 mücerred ile 3 imam bulunmaktaydı. Tablo-1'deki verilerden hareketle hane ve imam sayılarını 5 katsayısı ile çarpıp mücerredleri eklediğimizde, Aclun şehri ve kasabalarının tahminî nüfusunu tespit edebiliriz. Buna göre, Aclun şehri ve kasabalarında 1536 yılında 5.040; 1548 yılında 6.291 ve 1595 yılında ise 4.623 kişi bulunmaktaydı. Bu sayılara sancakta görev yapan yönetici ve diğer hizmetliler için ortalama 30 hane daha ilave etmek gerekmektedir. Bu durumda nüfus 1536'da 5.190, 1548'de 5.741 ve 1595'te ise 4.573 kişi olmaktadır.

Aclun şehri ve kasabalarında yaşayan nüfusun büyük çoğunluğunu Müslümanlar oluşturuyordu. Müslümanlar da kendi içinde Araplar ve Kürtlerden müteşekkildi. Kürtler kendi adlarıyla bilinen ve Salt'ta bulunan Ekrad mahallesinde meskûn idiler. Bunun dışındaki mahalleler Arapların sakin olduğu yerlerdir. Müslüman nüfus içerisinde az da olsa Türklerden bahsetmek

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

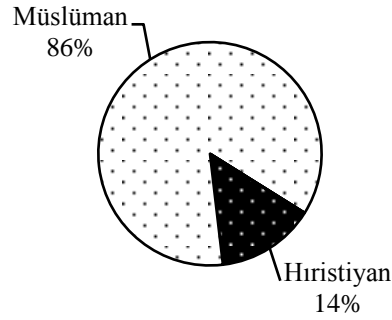

mümkündür. Türkler yönetici sınıf olarak Aclun'da bulunuyorlardı ve meskûn oldukları bir mahalle yoktu. Bunların dışında 1536 ve 1548 yıllarında Salt Kalesi erleri olarak kaydedilmiş askerler de bulunmaktaydı.

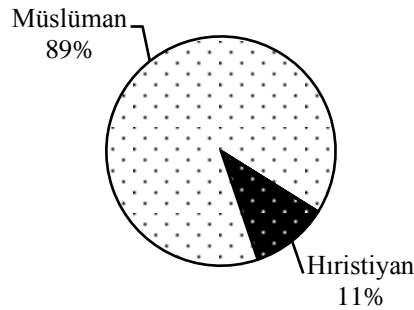
Tablo-2: Aclun Şehri ve Kasabalarında Yaşayan Müslüman Nüfus (1536-1595)

Şehir/Kasaba	1536			1548			1595		
	H	M	İ	H	M	İ	H	M	İ
Aclun	197	9	6	340	13	7	307	28	2
Salt	144	10	4	230	23	1	39	5	1
Alan	284	5	4	284	5	4	270	-	-
Kerek	64	-	2	78	2	-	78	2	-
Şevbek	145	16	2	165	-	-	65	-	-
Toplam	834	40	18	1.097	43	12	759	35	3

Aclun şehri ve kasabalardaki Müslüman nüfus, askeriler eklendiğinde 1536'da 4.450, 1548'de 5.738 ve 1595'te 4.550 kişiden ibaretti. Müslümanların genel nüfusa oranı ise 1536'da % 86, 1548'de % 89 ve 1595'te % 85 idi.

Grafik-1: Aclun Şehri ve Kasabalarda Nüfusun Dini Gruplara Göre Dağılımı (1536)

Grafik-2: Aclun Şehri ve Kasabalarda Nüfusun Dini Gruplara Göre Dağılımı (1548)

Turkish Studies

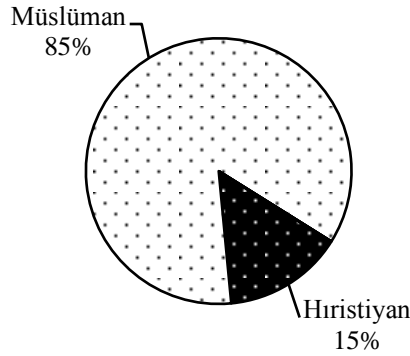
International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

Sancaktaki merkezlerde sadece Gayrimüslimlerin yaşadığı bir mahalle yoktu. Aclun, Salt ve Kerek'te bulunan Hıristiyan nüfusa, Alan'da rastlanmamaktadır. Hıristiyanlar Kerek'te nüfusun çoğunluğunu oluştururken diğer mahallelerde küçük cemaatler halinde yaşıyorlardı.

Tablo-3: Aclun Şehri ve Kasabalarında Yaşayan Hıristiyan Nüfus (1536-1595)

Şehir/Kasaba	1536		1548		1595	
	H	M	H	M	H	M
Aclun	9	-	10	-	21	-
Salt	10	-	21	-	25	-
Alan	-	-	-	-	-	-
Kerek	118	-	103	8	103	8
Şevbek	11	-	5	-	5	-
Toplam	148	-	139	8	154	8

Hıristiyanlar, 1536'da 740, 1548'de 703 ve 1595'te ise 778 kişiden ibaretti. Bu durumda Hıristiyanların toplam nüfus içindeki oranı 1536'da % 14, 1548'de % 11 ve 1595'te ise % 15 idi.

Grafik-3: Aclun Şehri ve Kasabalarda Nüfusun Dini Gruplara Göre Dağılımı (1595)

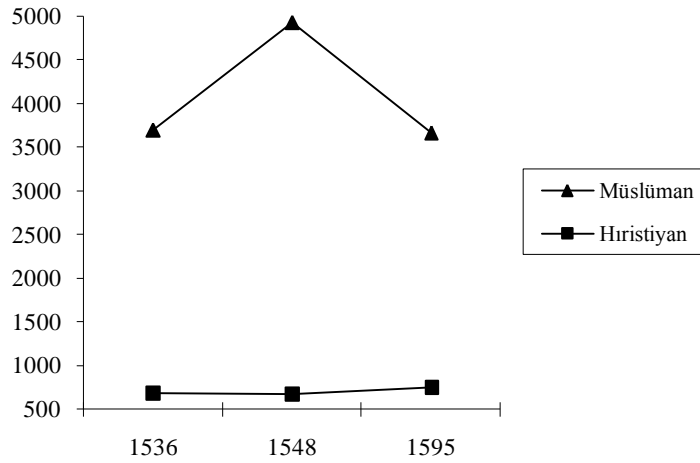
Aclun şehri ve kasabalarının nüfusu XVI. yüzyılın ortasına kadar bir artış sergilemişken, yüzyılın sonuna doğru azalmaya başlamıştır. XVI. yüzyılın ikinci yarısında görülen bu nüfus azalması, Aclun'a has bir durum değildir. Aclun'un çevresinde bulunan Safed ve Nablus sancaklarında da bu durum gözlenmektedir¹⁴. Hatta Şam¹⁵ ve Halep¹⁶ gibi dönemin büyük şehirlerinde bile bu nüfus azalmasının izleri sürülebilir. Bu nüfus azalmasının en büyük sebebi, bölgede sık aralıklarla görülen ve çok sayıda insanın ölümüne yol açan veba salgınlarıdır. Bu salgınlar sadece Suriye coğrafyasında değil, Akdeniz'e kıyısı olan kimi büyük Avrupa kentlerinde de etkili olmuştur. Salgınlardan korunmak isteyen, özellikle zengin kesim, nispeten

¹⁴ Ünal Taşkın, *Osmanlı İdaresinde Safed (1516-1600)*, Elazığ, 2011, s. 96 vd.

¹⁵ M. Adnan Bakhit, *The Ottoman Province of Damascus in the Sixteenth Century*, Beirut, 1982, s. 53.

¹⁶ Enver Çakar, *XVI. Yüzyılda Halep Sancağı (1516-1566)*, Elazığ, 2003, s. 141.

serin ve daha temiz havaya sahip olan kırsal bölgelere gitmişlerdir¹⁷. Bu durum bir nebze olsun nüfus hareketliliği açıklayabilir. Diğer yandan XVI. yüzyılın ikinci yarısında özellikle Filistin bölgesinde genel bir asayişsizlik baş göstermiştir. Arap aşiretlerinin çıkardığı isyanlar neticesinde birçok yer, özellikle kırsal yerleşimler, hali ve harap hale gelmiştir. 1573 yılında çıkan isyan, Nablus, Safed, Leccûn ve Aclûn sancaklarını etkilemiş ve genel bir huzursuzluk meydana getirmiştir¹⁸. Grafik-4'e bakıldığında azalmanın Müslüman nüfus üzerinde belirgin olduğu anlaşılmaktadır. Hıristiyan nüfusun ise bu genel nüfus azalışından pek de etkilenmediği görülmektedir. Bunun ana nedeni kanaatimizce Hıristiyan nüfusu büyük oranda temsil eden Kerek'te nüfus hareketliliğinin olmamasıdır. Bu durum Kerek'teki Müslüman nüfus içinde geçerlidir.

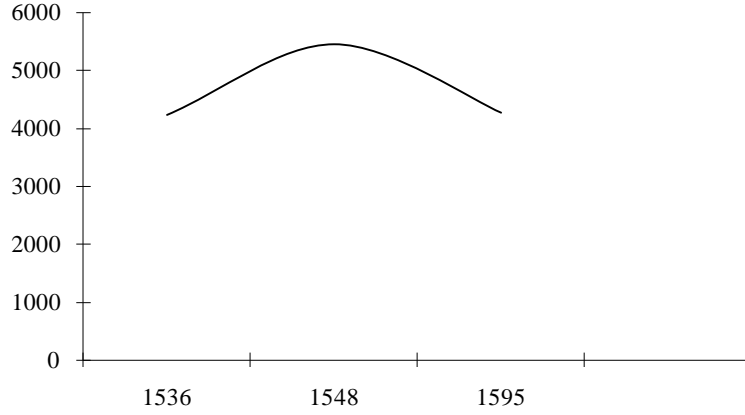
Grafik - 4: Aclun Şehri ve Kasabalarında Dini Gruplara Göre Nüfusunun Değişim Grafiği

Tablo-2 dikkatlice incelenirse, Aclun şehri ve kasabalarındaki nüfus azalışı belirgin bir şekilde Salt'ta görülmektedir. 1548 yılında Avamil mahallesinde 99 hane ve Ekrad mahallesinde 126 hane meskûn iken 1595 yılında bu sayılar Avamil için 26 ve Ekrad için ise 13 haneye gerilemiştir. Ayrıca bu zamanda Salt kale erleri de kayıtlarda yoktur. Toplamda Müslümanlar arasında 191 hanelik bir azalma söz konusudur. Benzer şekilde Şevbek'teki Müslüman nüfusta da büyük oranda azalma olmuştur. 1548 yılında 165 hanelik nüfusu bulunan Şevbek, yüzyılın sonunda 65 haneye gerilemiştir. Aclun ve Alan'da da Müslüman nüfus azalmıştır fakat bu durum Salt ve Şevbek'teki kadar belirgin değildir. Öte yandan Kerek'teki Müslüman nüfusta herhangi bir değişme olmamıştır.

Diğer yandan Hıristiyanların hane sayısında, Kerek ve Şevbek'teki azalmalar dışında bir farklılık yoktur aksine Hıristiyan nüfusun genel toplamda artışı gözlenmektedir.

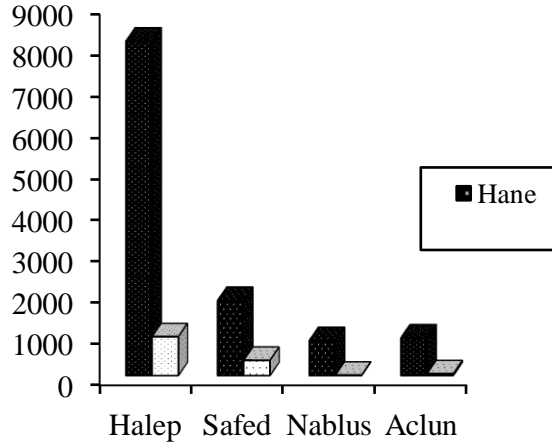
¹⁷ Enver Çakar, *Doğu Akdeniz Sahillerinde Bir Osmanlı Sancağı: Trablus (1516-1579)*, Ankara, 2012, s. 223-225, not. 1042, 1046.

¹⁸ BOA, MD, 25, s. 108/1198.

Grafik-5: Aclun Şehri ve Kasabalarında Nüfus Hareketleri (1536-1595)

Aclun sancağı XVI. yüzyılın sonunda çevresindeki sancaklarla kıyaslandığında küçük bir merkez olduğu görülmektedir. 1584-1595 yıllarında Halep şehri 8.115 hane 943 mücerred¹⁹, Safed şehri 1.821 hane 369 mücerred²⁰, Nablus şehri 849 hane 10 mücerred²¹ ve Aclun şehri ise 328 hane 28 mücerred²² nüfusa sahipti. Diğer kasabaları hesaba katıldığında bu rakamlar 843 hane ve 43 mücerred olmaktadır. Halep gibi bir merkezle mukayese edilemeyecek kadar küçük olan Aclun, kasabalarındaki nüfus ile birlikte Nablus şehrinde biraz fazla bir nüfusa sahip oluyordu.

Grafik-6: 1584-95 Yılları Halep, Safed, Nablus ve Aclun (Kasabalar dâhil) Şehir Nüfuslarının Karşılaştırması

Sonuç

Aclun sancağı XVI. yüzyıl itibarıyla, Suriye bölgesindeki küçük merkezlerden biriydi. Bu zamanda sancağın beş kasabası bulunuyordu. Sancağın merkezi olan Aclun şehrinde 4, Alan kasabasında 4 ve Salt kasabasında 2 mahallede insanlar yerleşmiş bulunuyordu. Kerek ve Şevbek

¹⁹ E. Çakar, *XVI. Yüzyılda Halep Sancağı (1516-1566)*, s. 140.

²⁰ *BOA, TD, 686*, s. 6-40.

²¹ *TKA, TD, 100*, s. 4-12.

²² *TKA, TD, 185*, s. 4-7.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

kasabalarında ise mahalle bulunmamaktaydı. Sancaktaki mahalle ve kasabalarda büyük oranda Müslüman nüfus meskûn idi. Sancakta yaşayan gayrimüslim halk ise Hıristiyanlardan oluşmaktaydı. Hıristiyanların en yoğun buldukları yer Kerek kasabasıydı ve buradaki nüfusun çoğunluğunu oluşturuyorlardı. Diğer kasabalardaki Hıristiyan nüfus ise küçük cemaatler halinde varlıklarını sürdürüyorlardı.

Aclun sancağındaki nüfus XVI. yüzyılın ikinci yarısında dalgalanmaya uğramış ve azalmaya başlamıştır. Fakat bu azalma Müslüman nüfus üzerinde etkili olmuştur. Aclun sancağının çevresinde bulunan diğer sancaklarda da, aynı dönemlerde nüfusun genel olarak azaldığı bir vakıadır. Bu nüfus azalmasına bölgesel isyanlar ve salgın hastalıklar etki etmiş gibi görünmektedir.

KAYNAKÇA

1-Arşiv Kaynakları

a) Başbakanlık Osmanlı Arşivi

266, 686, 970, 998 numaralı tahrir defterleri

25 numaralı mühimme defteri

b) Tapu Kadastro Kuyud-ı Kadime Arşivi

100, 185 numaralı defterler

2-Araştırma ve İncelemeler

BAKHİT, M. Adnan - el-HAMUD, Nuvfan Reza, *Defter-i Mufassal Liva-i Aclun Tapu Defteri be-rakam 970*, Amman, 1989.

BAKHİT, M. Adnan, *The Ottoman Province of Damascus in the Sixteenth Century*, Beirut, 1982.

BAYKARA, Tuncer, "Kasaba", *DİA*, XXIV, İstanbul, 2001, s. 525-526.

BOSTAN, İdris, "Aclun", *DİA*, I, İstanbul, 1988, s. 326-327.

ÇAKAR, Enver, "XVI. Yüzyılda Şam Beylerbeyliğinin İdarî Taksimatı", *FÜSBD*, 31/1, Elazığ, 2003, s. 351-374.

ÇAKAR, Enver, *Doğu Akdeniz Sahillerinde Bir Osmanlı Sancağı: Trablus (1516-1579)*, Ankara, 2012.

ÇAKAR, Enver, *XVI. Yüzyılda Halep Sancağı (1516-1566)*, Elazığ, 2003.

EMECEN, Feridun M., "Osmanlılar'da Yerleşik Hayat Şehirliler ve Köylüler", *Osmanlı*, IV, Ankara, 1999, s. 91-97.

GÖYÜNÇ, Nejat, "Hâne Deyimi Hakkında", *İÜEFTD*, XXXII, 1979, s. 331-348.

GÖYÜNÇ, Nejat, "Hâne", *DİA*, XV, İstanbul, 1997, s. 552-553.

KILIÇ, Orhan, *XVI. Yüzyılda Adilcevaz ve Ahlat (1534-1605)*, Ankara, 1999.

TAŞKIN, Ünal, *Osmanlı İdaresinde Safed (1516-1600)*, Elazığ, 2011.

ÜNAL, Mehmet Ali, *Osmanlı Devrinde Sinop*, Isparta, 2008.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

